

Trygg stadsplanering, enligt Hyresgästföreningen – LITA

Rapport från Hyresgästföreningen, november 2018

(Foton tagna av Kenneth Berglund, Hyresgästföreningen, om inget annat anges)

Omslag: Rådhusplanaden i Umeå

Kapitel 1: Strandpromenaden i Umeå

Kapitel 2: Vallastaden, Linköping

Kapitel 3: Vikhem, Staffanstorps kommun

Kapitel 4: Storgatan i Umeå

Medverkande i arbetet med rapporten:

Kenneth Berglund, utredare stadsutveckling, Hyresgästföreningen
– rapportförfattare

Jennie Wiederholm, utredare miljö och energi,

Hyresgästföreningen – granskning & kommentarer

Erik Elmgren, förhandlingschef, Hyresgästföreningen –
granskning & kommentarer

Sunna Nygård, kommunikatör, Hyresgästföreningen –
genomläsning & textbearbetning

Marc Martinez, art director, Hyresgästföreningen – layout

Tack till:

Dr Cornelis Uittenbogaard, stadsplanerare och forskare, anställd hos Tryggare Sverige, för dina värdefulla synpunkter och inspel till rapporten.

Förord

Våra städer växer och utvecklas. Samhället står inför stora utmaningar. Utmaningar som ställer krav på oss samhällsaktörer att utveckla våra städer och samhällen i en hållbar riktning, så att de blir attraktiva och livskraftiga. Vi måste trivas och känna oss trygga i samhället.

Just trygghet är den viktigaste aspekten när Hyresgästföreningen i sina medlemsundersökningar frågar hyresgästerna vad som gör att man trivs med sitt boende. Det är viktigt hur vi planerar och bygger för att göra våra städer trygga och trivsamma att bo och vistas i.

Vi behöver se framåt. Det som efterfrågas i dag i boendet kommer se annorlunda ut om exempelvis 25 år.

Hyresgästföreningens har tidigare utvecklat sin syn på hållbar stadsutvecklingen inom begreppet **LITA**. Där stadsutvecklingen behöver utgå ifrån att vara **Levande, Inkluderande, Trygg och Attraktiv**.

Den här rapporten handlar om trygg stadsplanering och hur vi kan forma det offentliga rummet – miljön där vi vistas och rör oss – så att vi kan känna oss trygga. Gör vi på rätt sätt skapar vi bättre förutsättningar att utforma områden som vi vill vistas och mötas i under större delar av dygnet. Folkliv bidrar till attraktivitet och trivsel, vilket i sin tur leder till ökad upplevd trygghet.

Hur vi når dit är upp till oss själva. Vi måste hjälpas åt för att bana väg för det hållbara och inkluderande samhället, där vi bryter utanförskap och otrygghet. Vi kan inte göra allt, men som en av många samhällsaktörer kan vi alltid göra något. Medborgardialog och samverkan är nyckeln till framgång och där är Hyresgästföreningen självklart med och bidrar. Föreningens stora antal medlemmar vet hur de vill bo och vad som behövs för att de ska känna sig trygga och trivas. Låt oss dra nytta av den ovärderliga kunskap och använda den.

Att inkludera och utgå ifrån människorna i staden är vägen framåt för att skapa hållbara städer.

Marie Linder

Förbundsordförande
Hyresgästföreningen

Innehållsförteckning

Förord	3
Läsanvisning	6
Inledning	8
Trygghet, vad är det?	11
Hyresgästföreningens enkät – trygghet i bostadsområden	20
Kapitel 1 – Vägen till och från hemmet	26
Kapitel 2 – Byggnaders utformning och utseende	32
Kapitel 3 – Platser för möten och rekreation	38
Kapitel 4 – Närhet till grönska och vatten	44
Analys och slutsats	50
Bilden av trygg stadsplanering, enligt Hyresgästföreningen	52
Källförteckning	53
Bilaga. Frågeformulär till enkät – Trygghet i bostadsområden	54

Läsanvisning

Rapporten handlar om Hyresgästföreningens bild av trygg stadsplanering. Rapporten är uppdelad i fyra olika teman kopplade till utformningen av det offentliga rummet i våra bostadsområden. Tillsammans bidrar temana till attraktiva, trivsamma och tryggare städer.

Varje kapitel inleds med en sammanfattning som kort beskriver innehållet. Kapitlen innehåller dessutom ett flertal bilder med tillhörande kort bildtext. Bilderna är tänkt att fungera som små tips och exempel på lösningar eller inslag i stadsrummet som kan bidra till trygghet och trivsel. Exempelen kan användas rakt av eller anpassas för att fungera på en annan plats. Varje kapitel avslutas med fem konkreta tips, som kan användas på olika sätt och av olika aktörer.

Rapporten är tänkt att inspirera och fungera som vägledning i hur vi kan forma stadsmiljön så att den får oss att kunna trivas och må bra, men framför allt att känna oss trygga. Rapporten ska ses som en verktygslåda med nödvändiga verktyg och konkreta tips för att kunna nå framgång i skapandet av den långsiktigt hållbara och trygga staden.

Inledning

Trygghet handlar om att ha någonstans att bo. En egen bostad är en mänsklig rättighet och en trygghet. Detsamma gäller för arbete och studier. Tryggheten med att ha ett hem, ett arbete eller att kunna studera bidrar till att känna sig inkluderad i samhället. Känner man sig inkluderad i samhället så vill man vara med och bidra på olika sätt. Det är viktigt att vi känner oss inkluderade i samhället. Att inte känna sig inkluderad skapar ett utanförskap. Den här rapporten kommer att fokusera på trygg stadsplanering och hur vi kan utforma det offentliga rummet på ett sådant sätt att det upplevs som tryggt, attraktivt och trivsamt.

Samhället utvecklas konstant och det påverkar oss människor – på olika sätt. Det uppstår frågor om vad utvecklingen kommer att innebära för oss, vilket kan leda till oro men även otrygghet. Vi vill alla känna oss trygga, vare sig det handlar om området i och kring vår bostad eller på vägen mellan hemmet och arbetet, skolan eller servicen.

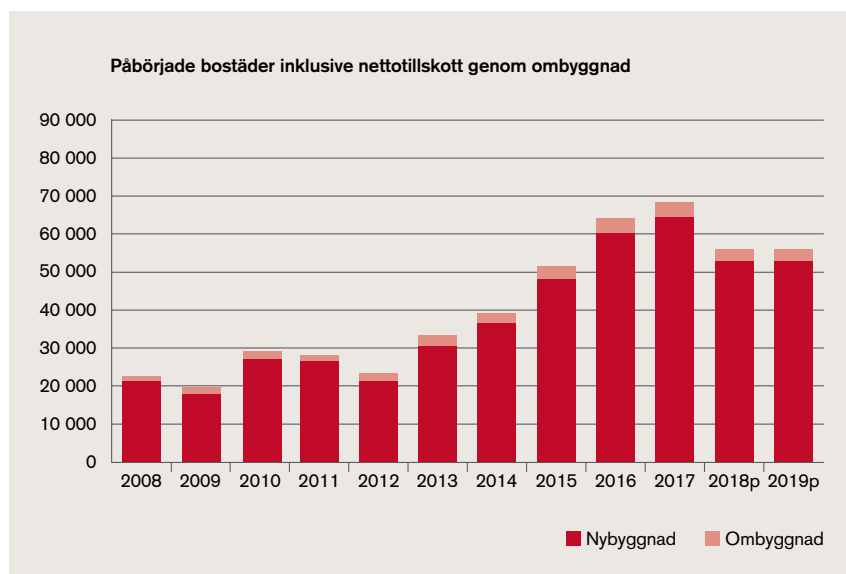
Människan är i grunden en social varelse och behöver närhet till och stimulans av andra människor för att må bra och utvecklas. Staden kan – rätt utformad – vara den plats på vilken man vill och vågar mötas. Staden blir därmed inkluderande, det vill säga att alla tillåts att få plats.

Vägen kantas dock av utmaningar och hinder. Det finns globala och regionala påverkansfaktorer inom planering och byggande som vi måste förhålla oss till. Samhällets olika aktörer behöver tillsammans arbeta för att skapa det hållbara samhället och den socialt inkluderande och trygga staden.

Hyresgästföreningen är en av många samhällsaktörer som kan vara med och staka ut vägen framåt, med stöd och kraft från vårt stora antal medlemmar.

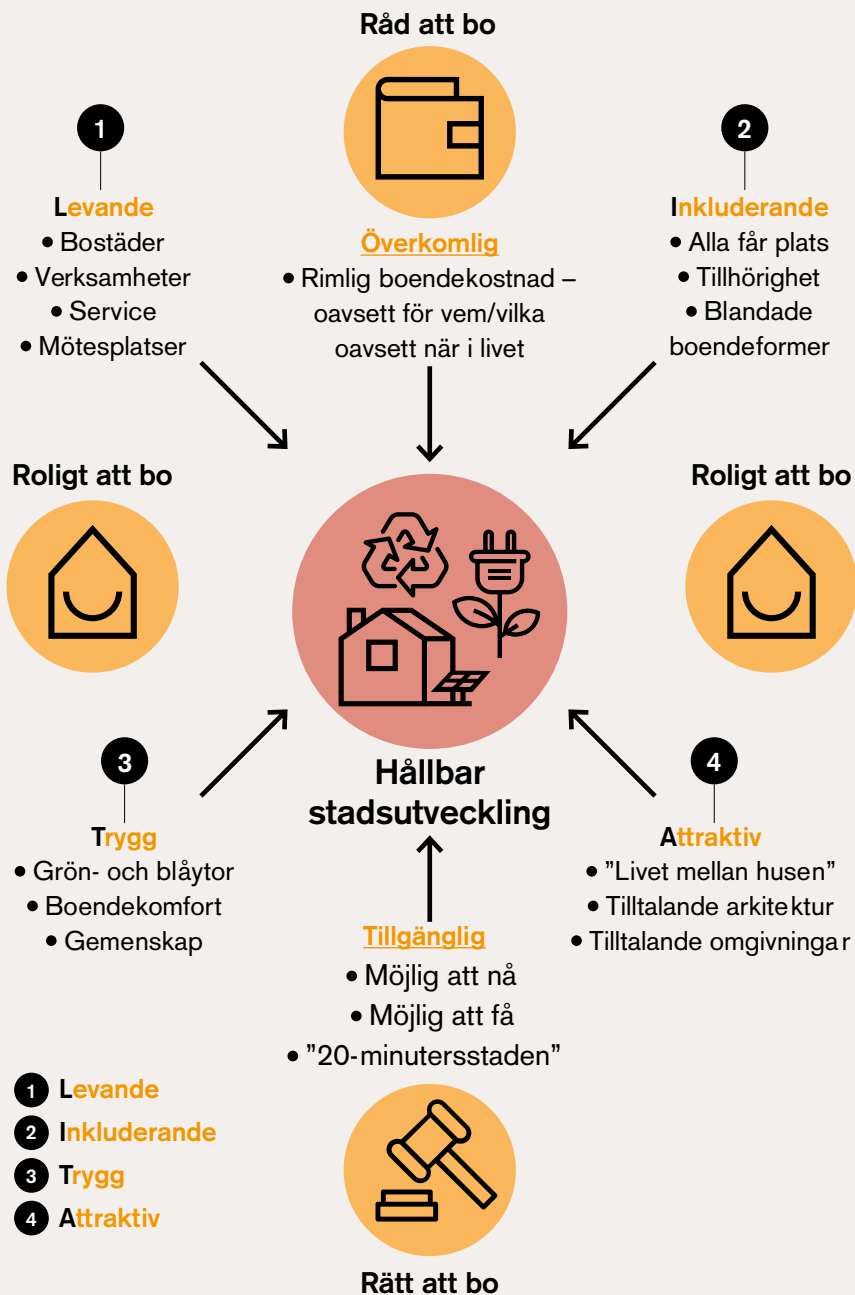
Den här rapporten om trygg stadsplanering ska ses som en verktygslåda innehållande tips och idéer samt tankar om hur vi utformar det offentliga rummet, det vill säga där vi rör oss när vi inte är på arbetet, i skolan eller hemma. Rätt utformad så bidrar miljön till "innanförskap" och trivsel. Det leder i sin tur till att vi känner oss trygga. Trygghet, trivsel och attraktivitet hänger samman med varandra. Otryggheten ska inte få fäste – för då vågar vi oss inte ut och befolkar därmed inte det offentliga rummet.

Bostadsbristen är stor i Sverige. Det råder bostadsbrist i de flesta av landets kommuner och det är många som står i bostadskö, med ofta långa väntetider. Det finns fortfarande ett stort behov av att bygga fler bostäder, trots att det har byggts en hel del den senaste tiden. Det påbörjades under 2017 omkring 65. 000 nya bostäder. Under 2018 har antalet sjunkit till runt 52. 000 och prognosen för 2019 ser likadan ut. Lika viktigt är det att vi bygger trygga och hållbara städer.

Källa: Boverket

Hyresgästföreningens bild av hållbar stadsutveckling – LITA

Trygghet – vad är det?

Vi människor är alla olika. Det som gör att vi känner oss trygga eller otrygga varierar. Det varierar även över tid. Bilden av trygghet och otrygghet varierar mellan olika människor. Fokus ligger på hur vi kan utforma samhället så att det kan bidra till att känslan av trygghet infinner sig. Det är en stor utmaning men det går att göra en hel del. Den här rapporten ger exempel på hur vi på bästa sätt utformar våra städer utifrån vad som framkommit i undersökningar om vad som kan göras i det offentliga rummet för att känslan av trygghet ska kunna infinna sig. Rapporten ger även andra - och kanske lite oväntade - tips på vad vi kan göra.

Ett sådant är att ha närhet till grönstruktur och inslag av vatten. Det finns nämligen en koppling mellan dessa inslag i det offentliga rummet och till trivsel. Trivsel på en plats bidrar till att vi vill vara där. Ju fler som befinner sig på en plats desto större möjligheter att känslan av upplevd trygghet ökar.

Gröna ytor och vatten har även andra positiva effekter. Det gynnar växt- och djurlivet och bidrar därmed till biologisk mångfald. De fyller också en viktig funktion när det gäller att möta upp mot de effekter som följer av klimatförändringarna. De bidrar till skugga, binder koldioxid och kan även ta emot stora mängder nederbörd och dagvatten.

Definition av trygghet

Hur man beskriver trygghet och otrygghet varierar även mellan samhällsaktörer. Göteborgs stad beskriver det på följande sätt: "Trygghet och otrygghet handlar om en känsla inför framtiden, inför vad som kan hända. Den som känner sig trygg är inte orolig för vad som kan hända medan den som är otrygg är osäker och rädd inför det som väntar.

Otryggheten kan röra många olika sidor av livet – arbete, ekonomin, relationerna och till och med själva livet, det existentiella. Det intressanta här, i samband med fysisk planering, handlar om känslor inför vad som kan hända när jag rör mig utanför bostaden, på gården, gatan, i parken eller på torget. Och framför allt handlar otryggheten om vad

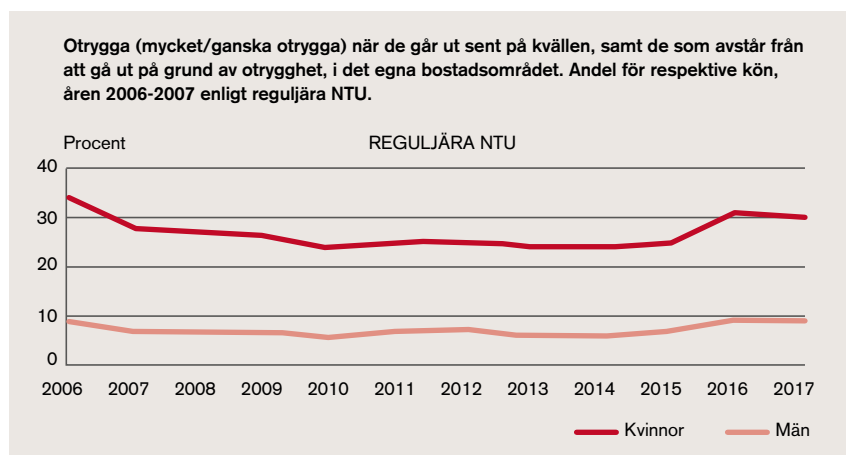
som kan hända när man rör sig ute under den mörka delen av dygnet. Få människor är rädda för att röra sig utomhus dagtid.”

Trygghetskommissionens (2018) definition av trygghet är: ”Säkerhet är individens eller någon närståendes faktiska risk att utsättas för brott och ordningsstörningar. Trygghet är individens upplevelse av sin egen eller närståendes säkerhet.”

Det faktum att det finns så många perspektiv på vad som skapar en känsla av otrygghet och vad som orsakar den gör att vi, i samband med planering och byggande, måste söka kunskap från medborgare och boende. Det är en förutsättning för att vi ska få de verktyg som behövs för att skapa trygga men även attraktiva platser. Hur vi gör för att få till stånd detta är oklart.

Hur upplever vi trygghet?

Vi är alla olika och upplever saker på olika sätt. Detsamma gäller för trygghet och vad som gör att vi känner oss trygga eller otrygga, i en situation, i vissa sammanhang eller på en viss plats. Vi förknippar dessutom känsla av otrygghet med olika saker, vilket ytterligare komplicerar det hela. Upplevelsen och graden av otrygghet varierar också. Det framkommer i många undersökningar tydligt att en större andel kvinnor än män känner sig otrygga, dels i bostaden, dels ute i närområdet och på sin väg mellan hemmet och hållplatsen eller stationen. Det framgår bland annat i Brottsförebygganderådets (BRÅ) Trygghetsrapport 2017.

Källa: BRÅ

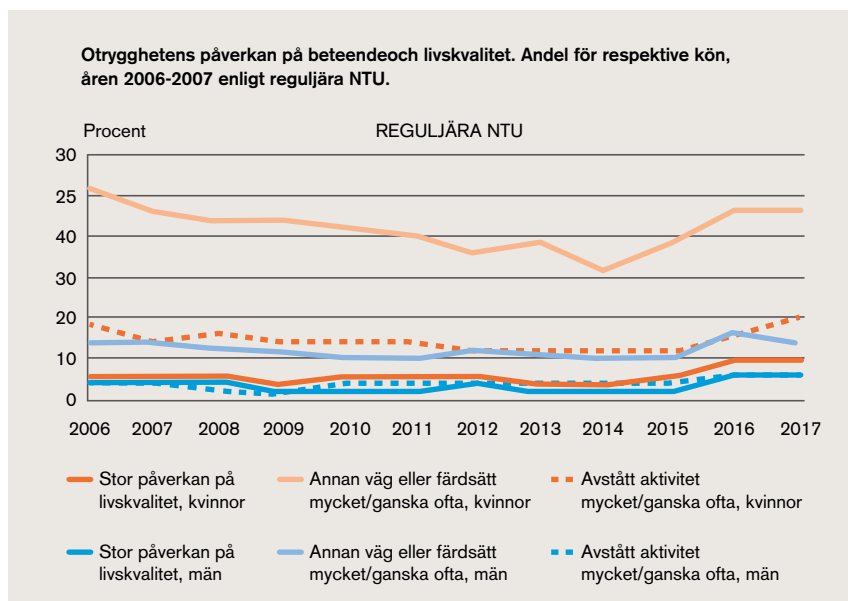
Det är ett bevis på att samhället inte är utformat för alla utan i stället bidrar till utanförskap. Här behöver en hel del ske för att det inkluderande samhället ska bli verklighet och för att fler ska våga röra sig ute i det offentliga rummet – oavsett tid på dygnet. Människor förknippar trygghet med platser där andra människor närvarar och rör sig. Anledningen till det är att de uppfattar att den samtidiga närvaron av andra förebygger risk eftersom de föreställer sig att förövare inte vill ha några vittnen eller störs i sina förehavanden av människor som kan ingripa (Linköpings Universitet 2009).

Platsens betydelse – ”vi-känslan” är viktig

Staden, bostadsområdet eller ”platsen” spelar en stor och viktig roll för oss. Vi vill trivas och vara trygga i samhället – det är först då vi känner oss inkluderade och som en del av det. Att arbeta med platsen som utgångspunkt för att identifiera vad som upplevs otryggt är ett bra sätt att få kunskap. Alingsås kommun (2010) arbetar med principer och metoder för att med ljussättning stärka tryggheten i stadsmiljöer. Kommunen utgår från forskning och praktiskt arbete har visat på ett antal aspekter som påverkar vår upplevelse av trygghet på en plats eller ett stråk. Utgångspunkten är fem styrande principer: befolkad plats, ögon, överblick, orienterbarhet, skötsel.

När det gäller trygghet och ljus menar kommunen följande; upplevelsen av trygghet på en plats ökar med hjälp av ljus genom att närheten till andra människor förstärks, kontrollen över platsen ökas och olika alternativa vägar och in- och utgångar förtydligas. Både själva placeringen och valet av armatur påverkar hur en plats upplevs.

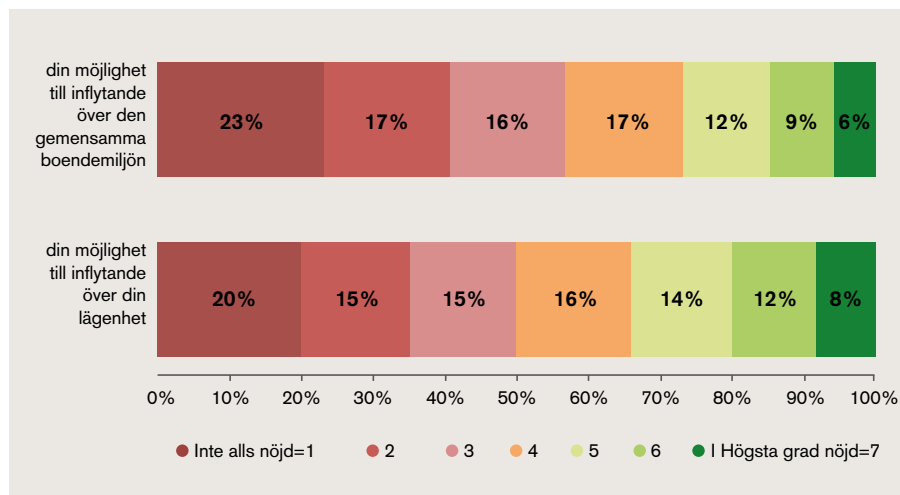
Brottsförebyggande rådet (BRÅ, 2017) menar att livskvaliteten påverkas om vi upplever oss otrygga på en plats. Det leder till att vi gör vissa val när det gäller hur och när vi rör oss i det offentliga rummet. Det kan också innebära att vi väljer en annan väg än den ursprungliga.

Källa: BRÅ

Vi vill vara med och påverka

Möjligheten till påverkan på den omgivande miljön, själva bostaden och även andra byggnader, är fundamental för att kunna nå framgång. Att kunna påverka sitt boende och sin boendemiljö efterfrågas av boende, vilket visar sig i den förvaltningsenkät som Hyresgästföreningen låtit genomföra (2017). Undersökningen visar att möjligheterna till inflytande är mycket låga.

Källa: Hyresgästföreningen (Förvaltningsenkät 2017)

Att möjligheterna till påverkan och inflytande är så pass låga är oroande. Det spår på en redan stor känsla av att inte höra till och att inte vara värd att lyssna på. Följden av det kan bli att känslan av otrygghet växer fram, grundad i den osäkerhet som kommer med känslan av att inte höra till. Det leder till att fler människor hellre stannar hemma, i stället för att röra sig utomhus. De befolkar därmed inte det offentliga rummet och deltar således inte i sociala aktiviteter i någon vidare utsträckning. De spontana mötena uteblir vilket skapar en inlåsningseffekt som inte gagnar samhällets utveckling och den öppenhet som vi strävar efter. Resultatet blir att den hållbara stads- och samhällsutvecklingen uteblir.

Folkliv – dygnet runt

Vi har ett stort ansvar att göra våra stadsmiljöer inbjudande. Vi måste se till att de lockar till folkliv och rörelse under en stor del av dygnets timmar. Hur staden eller tätorten är utformad påverkar hur vi kan röra oss och därmed även upplevelsen av trygghet.

Olika inslag i miljön inbjuder till spontana möten och rekreation. Träd skapar en trivsel samtidigt som de ger skugga. Dessutom gynnar de bin och därmed alla oss!

Kungsträdgården
i Stockholm.

Mycket av det som historiskt varit tätt förknippat med städer hamnar numera allt oftare i stadens ytterområden. Förr gjorde människorna alla sina inköp mitt i staden, i dag är det allt vanligare att handla utanför stadskärnan i köpcentrum och vidsträckta plåtbyggnader med stora parkeringsplatser emellan (Boverket).

Umeå kommun har sett en stark koppling mellan trygghet och att hålla rent och snyggt. Kommunen arbetar mycket med dessa frågor då det skapar attraktiva och trivsamma miljöer i vilka folk vill vistas i och träffas. Kommunen har därför tagit fram Ett rent och tryggt Umeå – åtgärdsprogram för Umeå kommuns utomhusmiljöer.(2014)

Det vilar ett stort ansvar på alla inblandade samhällsaktörer. Vi behöver bidra och agera för att vi ska bygga den trygga och hållbara staden. Alla ska kunna känna sig inkluderade och inte minst trygga i samhället, oavsett tid på dygnet, plats eller om vi är ensamma eller tillsammans med någon annan. Staden ska kunna erbjuda detta, till alla dess medborgare.

När människor av olika anledningar inte vågar sig ut så befolkas inte det offentliga rummet. Det kan få till följd att skötseln av fastigheterna och närmiljön uteblir. Det i sin tur skapar en bild av att ingen bryr sig om området, vilket kan leda till skadegörelse och andra ovälkomna aktiviteter. Området kan hamna i en negativ spiral, vilket gör att det blir mycket otryggt för de som bor där.

Socialt arbete och engagemang

Det är viktigt att ha någonting vettigt och stimulerande att göra, inte minst för unga. Många fritidsgårdar har genom åren varit tvungna att stänga av olika anledningar, vilket lett till att unga inte har någonstans att ta vägen efter skolan och på kvällarna. Anledningarna till att fritidsgårdarna har stängt är många, men inte sällan handlar det om bristande resurser.

Musik är ett bra sätt att engagera sig. Det är positivt om det finns lokaler för det - i närområdet

Det blir då svårt att bedriva en fortsatt verksamhet. En del fritidsgårdar har kunnat öppna igen, med hjälp av olika privata eller allmännyttiga initiativ.

Fler privata och kommunala fastighetsägare har insett vikten av socialt engagemang, inte minst i utanförskapsområden. Ikano Bostad har till exempel satsat miljoner på sommarjobb, läxhjälp och fritidsgårdar. De har bland annat startat Ikano-akademin, där unga i åldrarna 18 till 29 anställs för att arbeta med fastighetsskötsel, främst i Rågsved utanför Stockholm (Stefan Fölster, 2017).

Bra exempel på socialt engagemang. Kvinnor, boende i området, som inom ramen för projektet **Qvinna i Botkyrka** har anställts för att städa trapphus och sköta utrymmen mellan bostadshusen.

Ju fler unga som på ett eller annat sätt blir engagerade, får arbete samt rent generellt känner sig inkluderade i samhället, desto större chans att minska utanförskap och därmed brott och skadegörelse.

Hyresgästföreningens uppfattning är att utanförskapet i otrygga bostadsområden bör brytas genom att dessa områden byggs upp inifrån där civilsamhället, föreningar fastighetsägare och kommunen gemensamt tar ansvar för en tryggare stadsmiljö.

Här finns många goda exempel. Det kommunala bostadsbolaget Örebrobostäders arbete i Vivalla i Örebro, där ett flertal unga vuxna, boende i området, engagerats på olika sätt vilket lett till att de har fått arbete i Vivalla.

Ett annat exempel är Botkyrkabyggen, ett allmännyttigt bostadsbolag som också gör stora sociala insatser i flera av sina bostadsområden. Det har startats ett projekt där kvinnor arbetar inom bostadsbolaget, med städning och skötsel av områden, både inomhus och utomhus. Projektet är lyckat och kvinnorna stortrivs med arbetet.

Det finns förstås fler goda exempel på aktörer som på olika sätt arbetar med socialt arbete. Ju fler vi kan hitta och visa att de finns desto större chans att fler vill göra något liknande. Att boende i området involveras och får vara med och påverka sitt område i en positiv riktning är en framgångsfaktor. Det kommer i sin tur att leda till att man känner sig stolt över att bo där och därmed också att man värnar om den.

Fler goda exempel och framgångssagor efterfrågas.

Hyresgästföreningens enkät – trygghet i bostadsområden

Hyresgästföreningen skickade under våren 2018 ut en enkät till medlemmar över hela Sverige. Syftet med enkäten var att undersöka vilka inslag i det offentliga rummet, som är viktiga för att man ska känna sig trygg. Enkätsvaren ger en bra och framför allt viktig bild av hur vi behöver tänka för att göra våra områden tryggare och samtidigt mer attraktiva.

Enkäten inleds med 14 frågor avseende olika inslag i miljön, med gradering av hur viktiga de är för att man ska känna sig trygg. Frågorna finner du i bilagan. Enkäten avslutas med en öppen fråga kring vad man, utöver ställda frågor, tycker bidrar till och skapar otrygghet.

Inledande frågorna

I den inledande delen ligger tyngdpunkten framför allt på vilka inslag som är viktiga eller mycket viktiga för att skapa en känsla av trygghet. Mellan 72 och 86 % av de svarande har lyft nedanstående inslag som viktiga eller mycket viktiga.

Dessa inslag är

- grönområden
- gång- och cykelvägar
- parkeringsytor
- belysning
- närhet och trygg väg till och från hållplatser i kollektivtrafiken.
- offentlig och privat service

Hur viktiga tycker du all följande inslag och platser är för att ditt bostadsområde ska kännas tryggt?

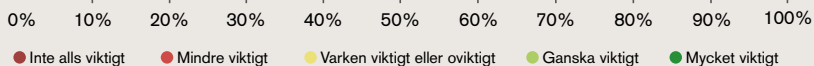
Parkeringsytor

Gång- och cykelvägar

Belysning

Källa: Hyresgästföreningen

Hur viktiga tycker du all följande inslag och platser är för att ditt bostadsområde ska kännas tryggt?

Vägen mellan hemmet och hållplats/station för kollektivtrafik

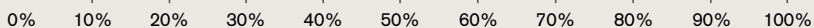
Närhet till hållplats/station för kollektivtrafik

Offenlig och privat service

Grönytor

Källa: Hyresgästföreningen

Den öppna frågan ger mycket information som är viktig att beakta och ha med sig. Den övervägande delen av de inkomna svaren handlar om att man vill ha fler vakter och poliser som rör sig i bostadsområden – inte minst när det är mörkt. Många vill också ha fler övervakningskameror, på olika platser, för att öka känslan av trygghet. Allt detta visar på att själva

grundproblemen kvarstår och att det som efterfrågas är ett rop på hjälp för att stävja en ohållbar situation.

Kameraövervakning får bara förekomma om det finns ett uttryckligt behov och för ett särskilt syfte. Att det behövs övervakning är dock ett symptom på otrygghet. Vi behöver därför se mer på orsakerna till varför samhället upplevs som otryggt. På så sätt kan vi bidra till att behovet av dem minskar.

Det går att göra en hel del när det gäller utformning av det offentliga rummet. Hur vi bygger, men även placerar våra byggnader och hur vi anlägger parker och grönområden samt vilka mötesplatser vi skapar, spelar en viktig roll.

Grönytor är viktiga för att uppleva trygghet. Den här inbjuder till vistelse, rekreation och motion – i anslutning till bebyggelse.

Strandparken i Örnsköldsvik. Källa: Örnsköldsviks kommun

Hur bygger vi samhällen och boendemiljöer som upplevs som trygga?

Människor i alla åldrar har stort behov av gröna, sköna livsmiljöer där det finns plats för hem, men också för rekreation, motion och lek. Sammanhängande gröna stråk är av stor betydelse när bebyggelsen kompletteras i kommunerna. Biologisk mångfald har dessutom ett värde i sig, eftersom den är en förutsättning för vår ekologiska tillvaro. (Hyresgästföreningen 2018)

Människa och miljö i fokus är därför en självklarhet när vi skapar och bygger våra städer och samhällen. Det handlar om att skapa bostäder och stadsrum i vilka människor känner sig trygga och trivs. Vi får inte bara bygga för att

kväva rådande bostadsbrist utan måste också utgå från vilka behov som finns och vad som faktiskt efterfrågas. Tänker vi enbart byggnader och antal lägenheter så kommer vi garanterat att hamna fel och bostadsbristen kommer att kvarstå.

Tryggheten i staden är intimt förknippad med människorna i staden. Det är, generellt uttryckt, människor som skapar trygghet, och vi söker oss gärna till miljöer där det finns andra människor. Platser och funktioner som underlättar möten är trygghetsskapande. Det handlar såväl om de offentliga rummen som de halvprivata zonerna närmast bostadshusen (Göteborgs stad).

Urbaniseringen fortsätter med oförminskad kraft. Allt fler lockas till våra städer och urbana miljöer, med de möjligheter, kvaliteter, utbud och aktiviteter som dessa erbjuder. Vare sig det handlar om att flytta till en stad, eller att besöka den, så finns det en stor förväntan på att de positiva aspekterna med stadslivet ska infrias. Staden ska vara dynamisk och erbjuda attraktivitet och trivsel men även upplevas som trygg. Det ställer stora krav på hur vi planerar och bygger våra städer.

Inslag i staden som inbjuder till vistelse och rekreation. Hit söker sig många, vilket både bidrar till folkliv och främjar känslan av trygghet.

Rådhusparken i Umeå.

Trygghetsvandringar är ett bra och fungerande sätt att få ytterligare kunskap om en plats eller ett område. Kartor och flygbilder ger inte den verkliga bilden utan den måste upplevas och då helst med boende i om-

rådet. I handboken Bo Tryggt 05 (Polisen i Stockholms län) beskrivs hur man genomför så kallade reella trygghetsvandringar. ”De reella trygghetsvandringarna passar bäst vid arbete med befintliga bostadsområden. Bostadsföretag bör genomföra minst en vandring varje år i alla områden som de förvaltar. Det är dessutom absolut nödvändigt att göra trygghetsvandring innan man startar en upprustning av ett område. Metoden har emellertid också en funktion vid översiktlig planering och i tidiga faser vid projektering av ny bebyggelse. Genom vandringen bildar man sig en uppfattning om situationen i det område som ska gestaltas. Att dessutom trygghetsvandra i angränsande områden ger viktig information till projektet. Därmed ökar förmågan att bedöma framtida risker och möjligheter”.

Det arbetet utvecklas nu ytterligare, i och med BoTryggt2030, vilket föreskriver hur du genom åtgärder i den fysiska miljön kan förebygga brott samt öka trygghet. Det kommer att innehålla uppdaterade checklistor och konkreta verktyg för att skapa säkra, trygga stadsmiljöer.

Trygghetskommissionen (2018) menar att ”trygghet på detaljerad platsnivå bl.a. kan belysas genom intervjuer om trygga och otrygga platser i ett område, genom att folk ritar in på kartor var det är tryggt och otryggt samt genom organiserade trygghetsvandringar”. Ju mer kunskap som kan inhämtas och ju tidigare i processen, desto större chans att vi kan planera för och bygga tryggare boendemiljöer som alla vågar vistas och mötas i.

Det behövs ett helhetstänk för att möta upp mot behov och efterfrågan på bostäder samt trygga, spännande och attraktiva stadsmiljöer. Staden fungerar inte på önskat sätt om vissa aspekter och perspektiv glöms bort eller förkastas. Det blir inte minst tydligt när vi pratar om förtätning i allt högre grad. Städer behöver växa och det finns goda intentioner med att förtäta, såsom att utnyttja befintlig infrastruktur samt offentlig och privat service. Så länge förtätningen sker på ett anpassat och hållbart sätt så är det förenligt med bilden av den attraktiva och trygga staden. Men när vi i förtättningsivern tummar för mycket på andra värden, blir hållbarheten lidande. Vissa inslag i den offentliga miljön är fundamentala för att människan ska må bra och trivas, såsom närhet till grönska, rekreation och lek, men även närhet till inslag av vatten.

Gränsen för när förtätningen övergår till att bli ohållbar är inte lätt att se, men effekterna av den blir desto tydligare. Att tänka städer och inte bara bostäder är det som måste gälla när vi pratar om förtätning av våra städer och samhällen. Genom att inte se varje förtätnings- eller utvecklingsprojekt som ett isolerat bidrag till staden, utan se till helheten och vad det kan komma att leda till, så har vi kommit en bra bit på väg. Det behövs ett helhetstänk i allt vi gör inom fysisk planering och byggande.

Det är alltid många intressen som står på spel och alla behöver beaktas och tas ställning till. Konflikter uppstår mellan intressen men möts vi i en konstruktiv dialog, där alla är beredda att "tumma på" på sina intressen så kan vi förhoppningsvis ensa oss och komma fram till en välavvägd slutprodukt – som de flesta kan acceptera. Det måste finnas en glädje i det vi planerar och bygger så att det kommer alla till gagn. Då får vi städer som människor tycker om att vara i.

Städer och stadsdelar behöver öppna ytor och gröna inslag. Det gagnar såväl växt- och djurliv som oss människor. Förtätning som i för stor utsträckning innebär att miljöerna försvinner måste begränsas.

Biskopsgatan i Visby. Källa: Hyresgästföreningen.

Vägen till och från
hemmet

Sammanfattning

Vi vill alla känna oss trygga, både när vi är i hemmet och när vi rör oss ute i naturen, i staden eller går till affären. Vägarna och stigarna vi använder måste upplevas som trygga.

Det ställer krav på hur vi utformar och belyser dem samt vad vi placerar i deras närhet. Kan vi inte känna oss trygga – i någon av delarna eller miljöerna – så har vi misslyckats. Följden blir att människor inte vill eller vågar ta sig ut utan hellre stannar hemma. Det innebär en inlåsning, vilket inte gagnar individen och inte heller samhället i stort. Det ger ett minskat folkliv vilket i sin tur leder till fler öde platser.

Busshållplatser och stationer kan vara upplysta och ibland även övervakade. Det varierar förstås stort över landet och om det handlar om hållplatser ute på landsbygden eller inne i tätorter. Ibland finns det även bemanning på järnvägsstationer vilket gör att det finns någon som ser en. Det kan ge upphov till en känsla av trygghet när man besöker dessa funktioner och platser – i väntan på buss, spårvagn eller tåg.

Affärer, skolor och annan service befolkas ofta av flera, vilket kan skapa en känsla av trygghet och en känsla av att någon faktiskt ser en. Det är just när vi befinner oss på dessa olika platser, men även i hemmet, som vi i större utsträckning kan uppleva trygghet. När vi sedan kliver ut från dessa platser så kommer frågan: hur tar vi oss sedan till och från dem? Det är en svår fråga, som vi ska diskutera i detta kapitel.

Hur tar vi oss mellan hemmet och den tänkta målpunkten – på ett tryggt sätt?

Entrén till hemmet är viktig. Vad det är som möter oss när vi kliver ut från hemmet spelar också stor roll

**Nyare arkitektur
blandat med äldre,
i centrala Visby.**

Utanför hemmet – tryggt och attraktivt

När vi kliver ut från hemmet eller porten ska vi fortfarande uppleva en känsla av trygghet, oavsett om vi tar cykeln, bilen eller promenerar till skola, arbete, service eller till busshållplatsen. Har vi ett bostadsområde som inte upplevs som tryggt och där det känns otrevligt så bidrar det till att människor inte vill vistas ute i någon större utsträckning. Det bidrar de till att man stannar hemma, eller dröjer sig kvar på skolan eller arbetet, längre än man tänkt. När människor inte vågar vistas ute innebär det en inlåsningseffekt som inte gagnar det öppna och inkluderande samhället. Det är inte heller förenligt med en hållbar utveckling.

Utformningen av miljön utanför hemmet och mellan husen är därför av största vikt. För att åstadkomma det så krävs det gemensamma krafttag, där även myndigheter och fastighetsägare visar en vilja att förändra och beredskap att sätta in erforderliga resurser. Det krävs samtidigt ett gott samarbete mellan hyresvärd och boende – där det behöver finnas en lyhördhet. Genom att involvera de boende och ge dem förtroende att vara med och påverka bygger man in en stolthet och känsla av tillhörighet till ett

område. Kan boende även få vara med och ta hand om skötsel och utsmyckning av sitt bostadsområde så blir det snyggt och trevligt. Ett område som hålls rent och snyggt upplevs som övervakat och omhändertaget. Det leder till en minskad vilja att begå brott, eftersom risken för att bli upptäckt är större än om en plats lämnats utan tillsyn och omsorg. Tillsammans kan vi hjälpas åt att skapa trygga miljöer i vilka vi trivs och vill mötas.

Belysning – fint och funktionellt

Belysning är mycket viktigt när vi utformar det offentliga rummet. Att belysa en plats, en fasad eller en annan viktig detalj, kan göras på olika sätt. Som exempel kan nämnas god och ändamålsenlig belysning av gator, vägar och inte minst övergångsställen. Med det menas att belysningen ska fungera på ett sådant sätt att den belyser själva stråket/gatan utan att göra omgivande miljöer becksvarta. Vi får inte skapa platser där det går att begå brott utan att bli störd och sedd. För att få till stånd detta behöver vi använda ett varmvitt ljus i stället för ett klarare och skarpare ljus. Det senare bländar och ger för skarpa kontraster mellan det som ska belysas i förhållande till omgivande miljöer.

Ett lämpligt sätt att belysa det offentliga rummet.

Alingsås har sedan många år tillbaka arbetat mycket med belysning av stadsrummet vilket har rönt stor framgång, såväl nationellt som internationellt. Ett tips är att besöka staden, inte minst under hösten när de håller sin ljusfest. Även Ängelholm, Trollhättan, Helsingborg och Smögen har liknande ljusarrangemang, vilka ska lyftas fram. Det finns säkert ännu fler.

Genom att installera bra och ändamålsenlig belysning kan vi dels bidra till en känsla av trygghet, även under dygnets mörka timmar, dels skapa trivsamma och attraktiva miljöer som lockar till besök och därmed folkliv.

Det ger många positiva effekter, såsom välmående, samtidigt som vi tycker att miljöerna är fina – vilket kan leda till att man pratar med andra om dem och vad man har sett. På så sätt skapas ringar på vattnet och de goda exemplen får ytterligare uppmärksamhet men också marknadsföring. Det tjänar vi alla på, så låt oss alla hjälpas åt att lyfta de goda exemplen.

Bra gång- och cykelvägar

När vi sätter oss på cykeln för att ta oss till skola och arbete vill vi komma fram på ett tryggt och smidigt sätt. Detsamma gäller för gående och

Foto: trafikistan.se

inte minst för den som behöver olika typer av hjälpmedel för att ta sig fram. Ytan behöver därför vara hårdgjord. En hårdgjord yta består av material som inte släpper igenom vatten. Det viktiga är att vägen är anpassad så att alla kan förflytta sig. Stråket vi rör oss på behöver helst av allt även vara ”övervakat” av andra, det vill säga att det finns de som ser dig.

Var stråket placeras, i förhållande till omgivande bebyggelse men också terräng, spelar därför en väsentlig roll för att vi ska kunna känna oss trygga. Ett annat sätt att skapa trygghet kan vara att plantera träd i stället för att ha buskage. Det gör att människor inte kan gömma sig i buskar, samtidigt som vägen blir synlig för andra och därmed också ”bevakad”.

Fem tips **på hur vi kan göra vägen mellan** **hem och service tryggare**

- Belys platser och delar som verkligen behöver det
- Belys dessa på rätt sätt – med rätt typ av ljus
- Ha träd istället för buskage i våra bostadsområden för ökad insyn och sämre möjligheter för att gömma sig
- Håll närmiljön ren, hel och snygg så att fler vill vistas där och viljan att vandalisera minskar
- Vägar och stigar måste vara utformade och hårdgjorda så att alla kan nyttja dem.

2

Byggnaders utformning
och utseende

Sammanfattning

Byggnader och arkitektur spelar en betydande roll i våra städer och stadsdelar. Byggnaders utseende och form engagerar och vi tycker ofta olika. Hur vi utformar bebyggelsen och hur vi placerar byggnader i förhållande till varandra spelar också en viktig roll när det gäller frågor om upplevd trygghet och trivsel. Den belysta fasaden och entrén bidrar för många till en känsla av trygghet, samtidigt som det även ses som snyggt.

Kan vi dessutom skapa miljöer där det går att ha uppsikt åt olika håll – där man kan se en bit framåt – så blir det ännu bättre. Ett bra sätt att uppnå det är att formge byggnaderna så att de har vinklade hörn, inte minst i gatukorsningar.

Den bebyggda miljön påverkar och berör oss alla. Arkitektur engagerar oss människor, vilket den måste få göra, eftersom det faktiskt handlar om en konstform. Byggnader, med deras utformning och utseende, engagerar. Det som någon tycker är snyggt tycker andra det motsatta om. Utformning av byggnader är även viktigt i termer av upplevd trygghet. Gör vi rätt kan byggnader bidra till att skapa trygga miljöer.

Hur ska det gå till?

Det kan ske på många olika sätt. Ett lämpligt sätt är att runda av eller vinkla hörnen på byggnader, exempelvis i en gatukorsning, så att man får en bättre överblick över vad som väntar runt hörnet samtidigt som man ser längre och åt olika håll. Det är också viktigt att belysa fasader eller entréer på ett bra sätt. Då blir det lättare att se vad som finns vid och utanför porten.

Hur byggnader placeras i förhållande till varandra spelar också in. Genom att skapa en överblickbarhet mellan byggnader, så att det går att hålla uppsikt, kan risken för skadegörelse eller viljan att begå brott begränsas. Kvarter behöver dessutom inte vara för stora och ska gärna rymma olika verksamheter i bottenvåningen, såsom små butiker och andra publika verksamheter, med många entréer. Det ger känslan av social kontroll, vilket också bidrar till att vi kan skapa städer som upplevs levande, attraktiva och trygga. Anledningen till det, i det här fallet, är att det sker någonting när man går längs gatan – dels genom att de små kvarteren bryter upp stadsstrukturen, dels genom att skyltfönster gör att man stannar upp och tittar. Byggnaderna är därför viktiga när vi pratar om vad som kan vara med och bidra till en ökad känsla av trygghet i våra städer.

Torg och handelsplatser

Torg spelar även en viktig roll i staden. Torgets ursprung sträcker sig långt tillbaka i tiden, då det utgjorde en viktig samlings- och marknadsplats – ofta centralt placerat i byn eller staden. Torg fanns även i städernas hamnkvarter, där man idkade handel med varor från fartyg. Ett välfungerande torg lockar människor till att vistas och träffas där, och fyller därmed en viktig funktion. I dag tenderar tyvärr stadens torg att stå delvis tomma. Det väcker frågan om huruvida torgen ska vara kvar och om de har någon funktion. Den alltmer utökade e-handeln med konsumtionsvaror gör att behovet av fysiska butiker minskar. Det är något vi måste förhålla oss till. Samtidigt fortsätter externhandeln att expandera trots att det internationellt sett, såsom i USA, konstaterats att dessa typer av centrum till stor del har spelat ut sin roll. Frågan är då varför det i Sverige fortsätter att byggas nya externhandelsområden och att andra byggs ut? Finns det verkligen en marknad för allt det som saluförs? Ofta kräver dessa områden att vi måste ta oss dit med bil, vilket gör att det inte är miljövänligt och därmed inte hållbart.

Städernas centrala delar och de stadsdelscentrum som byggts, som ska ge service till medborgare, utarmas i takt med e-handeln och externhandeln erövringar. Kommunerna kämpar med att skapa attraktiva centrum som har en utbyggd och bra service, helst under stora delar av

dygnet. Då behovet av butikslokaler minskar står förhoppningen till andra verksamheter, såsom kaféer, barer och restauranger eller annat kulturutbud. Frågan är hur stor marknaden för dessa är? Hur många etablissemang behöver slå igen på grund av för dålig lönsamhet?

Utmaningarna är många men svaret borde gå att finna – så länge vi inte alltid låter marknadskrafterna styra och påverka kommunala beslutsfattare. Visst kan det vara svårt för kommuner att tacka nej till en extern handelsetablering, men genom att lyfta blicken och se framåt samt se till helheten så kan vi underlätta för att långsiktiga och hållbara beslut kan fattas. Vi behöver centrumtorg och stadsdelscentrum då de fyller en viktig social funktion.

Vinklade hörn på byggnader, exempelvis i gatuhörn eller korsningar, bidrar till bättre sikt och orienterbarhet. Det kan bidra till en känsla av trygghet.

Hörnet Nygatan - Magasinsgatan i Umeå.

Vacker eller
alldaglig?
Spännande eller
intetsägande?
Vad tycker du?

Hörnet Vasagatan - Västra Strandgatan, Umeå.

Det går att göra mycket för att utforma byggnader och stadsmiljöer på ett bra sätt för att förebygga känslan av otrygghet. Det brukar heta att ”tillfället gör tjuven”, vilket stämmer när det gäller att platser kan locka till att begå brott. Bygger vi bort det som lockar till att vilja begå brott så tenderar det att sprida sig till omgivande miljöer. Det är samtidigt också viktigt att områden hålls rena och snygga och att miljöer hålls efter – om något blir vandaliserat är det viktigt att det snabbt åtgärdas. Då blir det totala intrycket att området tas om hand och att det, så att säga, finns många ögon som ser.

Attraktivitet och estetik är något som kan inverka på känslan av trygghet. Vackra byggnader, trevliga och fina promenadstråk längs en å eller en strand, parker och andra gröna ytor bidrar till attraktivitet. Det vi tycker är attraktivt tycker vi om att titta på och vi vistas gärna i sådana miljöer. Platserna lockar därmed människor till att söka sig hit – av oli-

ka anledningar. Det skapar i sin tur liv och rörelse samt folkliv. Berikar vi dessutom miljöerna med ett utbud av verksamheter, med generösa öppettider, så kommer vi att befolka platserna – även under större delar av dygnet. Då kommer känslan av trygghet, i allt större utsträckning, att infinna sig hos oss.

Det spelar också roll hur vi placerar byggnader i förhållande till varandra. Genom att möjliggöra fri uppsikt och att det skapas insyn från olika håll så kan vi minimera känslan av otrygghet som många kan uppleva. Gör vi rätt när vi bebygger våra mark- och vattenområden kan vi till viss del begränsa behovet av övervakningskameror och vakter eller poliser som patrullerar. Det finns mycket vi alla kan göra och bidra med, så länge vi blir lyssnade på och involverade. Det vi värnar om vardar vi. Är det snyggt och välordnat i bostadsområdet och klotter snabbt avlägsnas så blir det tydligt att människor i området bryr sig och ser saker. Det leder till att benägenheten att begå brott minskar, eftersom risken för att bli upptäckt är överhängande.

Fem tips **på utformning och placering av** **byggnader men också centrum**

- Skapa bättre sikt genom att kapa eller runda av hörn på byggnader, såsom vid gatukorsningar
- Håll rent och snyggt – då blir intrycket att området tas om hand och är "övervakat"
- Placera byggnader på ett sätt som skapar överblickbarhet och uppsikt
- Utveckla torg och stadsdelscentrum till att bli livfulla och attraktiva – där vissa verksamheter har öppet till sent
- Belys byggnader på ett effektivt och bra sätt – det bidrar både till trygghet och attraktivitet

3

Platser för möten
och rekreation

Sammanfattning

Människan är en social varelse. Det innebär att vi helst inte vill vara ensamma utan vill möta och träffa andra för att trivas och må bra. Det kan ske både spontant och organiserat. Samhället behöver ta hänsyn till det och skapa förutsättningar för människor att mötas på olika sätt – såväl utomhus som inomhus.

Städer lockar människor, dels till att besöka dem och dels till att bosätta sig i. Bilden av staden som en plats där det händer mycket och där det finns arbete och möjlighet att studera på högskola är stark hos många. Staden behöver därför vara attraktiv, på olika sätt. Det ska finnas något för alla!

Staden lockar

Staden är för många av oss förknippad med stort och varierat kulturellt utbud, ett myllrande folkliv och möjligheter till arbete samt att kunna studera på högskola med mera. I staden finns det alltid något att göra. Det är en av anledningarna till att många söker sig till den. Förväntningarna på staden är därmed höga – vilket förstås ställer krav på kommunerna avseende hur de planerar och bygger. Staden behöver vara tillräckligt attraktiv för att locka till sig företagsetableringar, olika verksamheter och inte minst nya invånare.

Staden behöver således vara attraktiv, livlig och konkurrenskraftig för att kunna leverera det som förväntas. Samtidigt går det inte att springa för fort framåt genom att bygga och utveckla i blindo. Stadens miljöer behöver utformas så att de blir trygga, attraktiva och hållbara. Därför måste det finnas ett helhetstänk när vi planerar och bygger för att skapa den trygga och hållbara staden.

Platsen är viktig

Människor är nyfikna och vi lockas av trevliga platser som vi vill vistas på. Platsen är viktig och den får helst inte tappa i värde. Så kallad *placemaking* är därför något som har växt fram på senare tid och som har blivit ett allt vanligare begrepp. Vad är unikt med just den här platsen eller det här området? Vad är det som gör att jag trivs och känner mig hemma här?

Placemaking är ett människa-fokuserat angreppssätt för planering, design och förvaltning av allmänna platser (Placemaking Chicago). Det handlar om att involvera och lyssna på de som bor, arbetar och leker i vissa områden; vad det är som efterfrågas och behövs för att platsen ska bli intressant och lockande att vistas på. I dessa sammanhang brukar det talas om *Power of 10*, vilket innebär att det behöver finnas minst tio saker och ting att göra för att få människor att vilja stanna kvar på en plats (Placemaking Chicago). Det ger oss en förståelse för platsens betydelse: vi måste skaffa oss mycket kunskap om platsen och om vad människor förväntar sig av den för att platsen inte ska tappa sina värden.

Platser som bryter
av det bebyggda
- samt inbjuder
till vistelse och
rekreation - behövs
i stadsrummet.

Tillfällig målning av Engelbrektsgatan i Örebro, med konstverket "Popcorn", skapat av Anton Hjærtmyr. Foto: Peter Johansson.

Människan och miljön – hänger samman

Människan måste stå i fokus när vi tänker trygg och hållbar stadsutveckling. Det offentliga rummet, det vill säga där vi rör oss i samhället, behöver utformas på sätt som gör att människor vill och vågar vistas i

det. Människan är en social varelse som vill och behöver möta andra människor för att trivas och må bra. Att våga vara ute under alla delar av dygnet och inte minst efter mörkrets inbrott är en rättighet och samtidigt en nödvändighet för att känslan av trygghet och inkluderande i samhället ska infinna sig. För att uppnå det behöver utformningen av det offentliga rummet vara högt prioriterad, vare sig det handlar om hur vi belyser parker samt gång- och cykelvägar, hur vi utformar och placerar byggnader eller hur vi sköter grönytor och gemensamma utrymmen – allt är viktigt för helheten. Vi får samtidigt inte glömma bort att vi alla är en del av miljön och att vi därmed måste samspela med naturen. Det innebär att vi inte får glömma bort växt- och djurliv samt miljön när vi planerar, utvecklar och bygger våra städer. Hållbarhet måste alltid vara i fokus och vi måste alla tänka och agera långsiktigt.

Människor vill mötas – ute och inne

Vilka inslag som finns i den offentliga miljön spelar en avgörande roll när det gäller att utforma attraktiva platser i staden. Exempel på viktiga inslag är ytor för rekreation, bänkar att vila på, flacka trappor, promenadstråk längs ett vattendrag samt gröna ytor och träd. Det som kan locka människor – oavsett ålder, etnisk tillhörighet och vilket eller vilka kön man identifierar sig med – bidrar till folkliv och därmed också trivsel i staden.

Det finns mycket att göra och som är värt att prova på. Varför inte måla upp en ”hoppla hage”-yta på trottoaren för att få människor att spontant leka och röra på sig? Ett exempel på initiativ för att skapa nya inslag i stadsrummet finns i Örebro, där man valde att under några år prova att stänga av en del av en innerstadsgata och måla den i rosa respektive blå och grön färg (Björn Sundin). De inslagen i stadsmiljön rönste stor uppmärksamhet och lockade till sig människor i alla åldrar.

Under utställningen Open Art, år 2015, pryddes den rosamålade delen av Engelbrektsgatan av ett konstverk, föreställande ett antal popcorn, i stort format, vilket var tillåtet att röra, sitta samt klättra på. Såväl stora som små, unga som gamla, lockades till konstverket, för att ta på och fotografera det. Det är ett gott betyg och ett bevis på att det är viktigt att tänka i andra banor och även att våga prova något nytt. Det bidrog därmed till ett utökat folkliv på en annars ganska trafikerad gata, i stadens

mest centrala delar, med utsikt mot Örebro slott. Människor kunde lugnt flanera och träffas på ytor som normalt är förbehållna bilar och cyklar. Människor samlas gärna, om de får möjligheten.

Varför byggs det mest lekplatser för barn i åldern 2–7 år? Vem vill inte kunna leka längre upp i åldrarna – även som vuxen?

Vi människor behöver röra på oss för att må bra. I dag är vi stilla i allt större utsträckning. Våra barn rör sig dessutom allt mindre och Sverige är i dag sämst i Norden när det kommer till andelen barn som inte får tillräckligt med rörelse och motion. Det behöver förändras och där spelar utformningen av våra städer och offentliga rum en viktig roll. För att stimulera till rörelse behöver det finnas inbjudande platser som nyfikna människor söker sig till. Lekplatser, ytor för idrott och rörelse, parker samt andra grönytor behövs i staden. Ytorna är viktiga och de behöver vara tillgängliga för alla, oavsett ålder och kön, och utformade så att de lockar de allra flesta till att vilja besöka dem.

Exempel på inslag som inbjuder till att bara hänga, att gunga eller att stanna upp för att ta en bild.

Varför inte själv välja!

Strandpromenaden i Umeå.

Varför skapar vi anläggningar och platser som ofta bara har ett utpekatsyfte eller ändamål – är vi inte värda mer?

För att kunna åstadkomma miljöer som lockar alla behöver ytorna inbjuda till spontanitet och inte bara vara riktade till en viss typ av aktivitet, såsom en fotbolls- eller basketplan. Visserligen har det blivit allt vanligare med multisportplaner, men dessa riktar ändå in sig mot en begränsad typ av aktivitet, vilket innebär att ett stort antal människor utelämnas. Alla lockas inte av idrott eller kanske inte har den fysiska eller psykiska förmågan att kunna nyttja dessa ytor. Det behövs därför även andra ytor som inbjuder till rörelse och vistelse – där kreativiteten får spelrum och tillåts att ta plats.

Om vi tänker oss att staden behöver fyllas med ytor för olika former av rörelse, utifrån det som diskuteras ovan, så kan vi ganska snart konstatera att det i staden behövs väl tilltagna och bra utformade ytor. Det mest effektiva är att faktiskt lyssna på vad människor vill ha och se i staden. Sedan går det alltid att prova andra och nya grepp för att se vilka reaktioner man får.

Kopplar vi sedan det till den allt starkare viljan att förtäta våra städer så kan vi se stora utmaningar inför framtiden. Intressekonflikter kommer att uppstå, något som är vanligt bland annat inom planering och byggande, men genom att lyssna på varandra och ha en god dialog mellan boende och olika aktörer så kan vi med största sannolikhet lyckas. Det handlar om att kunna kompromissa och hitta gemensamma lösningar som trots allt blir accepterade av det stora flertalet människor.

Fem tips **på hur vi skapar ytor som lockar** **till nyfikenhet och vistelse**

- Skapa ytor och inslag vilka lockar till rörelse och väcker vår kreativitet.
- Se till att det finns gröna ytor, med kvalitet, i staden.
- Se till att det finns lokaler för gemensamma möten och aktiviteter.
- Gör lekplatser som fungerar för alla – oavsett ålder.
- Måla upp och variera vissa hårdgjorda ytor, för att väcka nyfikenhet men också att skapa trivsel.

A large, bold, white number '4' is centered in the upper half of the image. It is superimposed over a background of a residential area with houses, trees, and a pond. The number is the primary focus of the upper section.

4

The background of the entire image is a landscape. In the foreground, there is a calm pond reflecting the sky and the surrounding environment. A small, man-made waterfall flows from a rocky bank into the pond. In the middle ground, there is a grassy area with several young, bare trees planted in rows. A wooden bridge with a railing is visible on the left side. In the background, there are several houses with red and blue roofs. The sky is overcast and grey.

Närhet till grönska
och vatten

Sammanfattning

Närhet till natur och grönska är något som många efterfrågar. Detsamma gäller för vatten. Vare sig det handlar om en park eller en dunge, i eller i närheten av bostadsområdet, eller en större skog en bit bort, så innebär det ett mervärde. De gröna inslagen bidrar även till biologisk mångfald, trivsel och hälsa för alla, såväl växter och djur som människor. Genom att beakta det när vi planerar, anlägger och bygger våra städer och samhällen blir de hållbara och livskraftiga. Detsamma gäller för vatten – blåtor – som inslag i och kring våra bostadsområden.

De gröna och blåa inslagen i stadsbilden är därför viktiga, ur flera aspekter, samtidigt som de bidrar till trivsel och attraktivitet. Platser som är attraktiva lockar oss att vilja vara där och det leder i sin tur till att känslan av trygghet kan infinna sig.

Staden ska vara levande

Staden behöver erbjuda mycket, utöver kommersiell och offentlig service även möjligheter till utbildning och kulturupplevelser. Det behöver finnas mycket att göra och platser att uppleva och njuta av. Vare sig det handlar om att titta på arkitektur eller att se på människor när man tar en fika på någon av serveringarna i staden, så bidrar det till bilden av den pulserande och lockande staden.

För att staden ska få ännu större potential och kunna locka till sig nya medborgare och besökare spelar andra miljöer också en viktig roll. Det handlar om parker, skogsdungar och en eller annan damm eller öppet dike samt promenadstråk av olika slag. Allt behöver ingå i en stad för att göra den attraktiv och trivsamt. Det inbjuder i sin tur till att vilja vistas ute och att folk vill mötas. Attraktivitet bidrar således även till att vi kan uppleva en känsla av trygghet. Attraktivitet, trivsel och trygghet hänger därför ihop.

Gröna ytor – träd och grönska

Människan mår bra av att vistas i närheten av grönska. Vissa vill bo med skogen runt knuten medan andra vill kunna ta med sig en picknickkorg och ta sig ut till en äng eller park för att koppla av och träffa andra. Oavsett ändamål så behövs gröna ytor i staden. I den kommunala planeringen brukar grönstrukturplaner tas fram, vilka beskriver viktiga ytor och stråk att ta hänsyn till i samband med planering och byggande i staden. Det är samtidigt oerhört viktigt att grönområden utformas så att de upplevs som trygga och inte inbjuder till att vilja begå brott och skadegörelse. Grönområden riskerar annars att få en oönskad och motsatt effekt. Utformningen och skötseln av grönområden är därför avgörande. Det går att skapa trygga och trivsamma platser genom att i största möjliga mån inte ha täta buskage utan företrädesvis träd samt ha bra belysning på rätt platser.

Grönytorna skapar inte bara trivsel och lockar till spontana möten utan bidrar även till biologisk mångfald – där växter och djur tillåts existera men även utvecklas. Grönytor och ytor med vatten brukar ingå i det som benämns *ekosystemtjänster*. Ekosystemtjänster är – kort och gott – inslag och samband i vår närmiljö som tillsammans kan hjälpas åt att åstadkomma nytta för både växt- och djurliv samt för oss människor. Ett exempel är det ensamma trädet, mitt på det lilla torget i en stad. Det ger skugga och svalka en varm och solig dag, samtidigt som det binder koldioxid och tar upp nederbörd samt inte minst lockar till sig djur. Trädet genererar således nytta för flera och utgör samtidigt ett välkommet inslag i stadsrummet.

Städer och bostadsområden behöver träd och annan växtlighet. Träd skapar skugga i staden och det är skönt att vistas i skuggan, under det. Träd binder dessutom koldioxid och vatten. De bidrar vidare till trivsel, och kan vi tänka oss att plantera fruktträd i den offentliga miljön så får människor men även bin något att äta och njuta av. Bin är något av det viktigaste vi har, vilket vi behöver ta hänsyn till när vi bygger och exploaterar vårt samhälle. Utan bina och den pollinering som de utför kommer djur-, växt- och människoliv inom kort att dö ut. Ett annat sätt att locka bin till staden är att odla ängsblommor på strategiska platser. Det bidrar även till trivsel, som en bonus.

Blåa ytor – dammar och diken

Vi behöver även inslag av vatten i våra städer, men det innebär inte att vi måste bygga vid sjöar och vattendrag. Det går att skapa ytor som kan fylla behovet av vatteninslag, till exempel kan en dagvattendamm, eller öppna diken, fungera som magasin och fördröjning av dagvatten. Det behövs för att hantera stora mängder vatten som kommer under kort tid. Vatten- och avloppsledningsnätet kan inte dimensioneras för att klara extrem nederbörd och stora mängder dagvatten under begränsad tid. Därför måste dagvattnet kunna ledas ut och bort och där är dagvattendammar en utmärkt lösning. Utöver att fördröja dagvattnet så fungerar den även till rening, då smuts och partiklar sedimenteras ner i marklagren, innan det går vidare. Det innebär att belastningen på reningsverket minskar vilket kommer både kommun och medborgare till gagn.

En dagvattendamm, som tillåts översvämmas – såsom vid kraftiga regn eller stor tillrinning från omgivande hårdgjorda ytor – bidrar till trivsel och attraktivitet samtidigt som den fyller andra viktiga funktioner.

En av fyra dagvattendammar i Vikhem, i Staffanstorps kommun, med omgivande promenadstråk och gröna inslag.

Vattenmiljöer i bostadsområden och städer bidrar också till trivsel samtidigt som det gynnar biologisk mångfald. Dammar och diken lockar djur- och växtarter av olika slag. Människor, djur och växter trivs i och i närheten av vatten. Varför inte se till att anlägga och bygga miljöer som främjar det?

Visst, en del aktörer och exploatörer kanske bara strikt ser till det kortsiktigt ekonomiska och förordar att städer förtätas så att platser för grönska och vatten minimeras, De vill hellre se så hög exploateringsgrad samt så god och snabb ekonomisk avkastning som möjligt. Det som vi då behöver lyfta fram är att högkvalitativa gröna och blåa inslag i våra städer, utöver trivsel och attraktivitet, bidrar till folkhälsa och därmed ökad livslängd. Folkhälsa kan snabbt omräknas i pengar och visa på en god samhällsvinst, väl jämförbar med – eller överstigande – den som förtätningen eller exploateringen ger. Många aktörer förstår det här men fler behöver följa efter.

Trevligt "blått" inslag i parkmiljö. Foto: Erik Elmgren

Ett enkelt sätt att låta vatten flöda i staden. Även de små detaljerna fyller sin funktion och gör det offentliga rummet mer trivsamt.

Staden för alla – nu och framöver

Hur vi ska uppnå den hållbara staden beror mycket på olika samhällsaktörer och hur samverkan mellan dem fungerar. Det behöver finnas en omfattande dialog mellan kommuner, arkitekter och byggföretag och inte minst med medborgare och boende. Kommer dialogen igång – och gärna på ett tidigt stadium – så kan vi fånga upp viktiga frågor och tankar och ta med dem i det vidare projektarbetet.

Vidare måste alla aspekterna av hållbarhet beaktas och inte bara den ena eller andra. Samtliga måste finnas med – annars uppnår vi inte hållbarhet. Det ekonomiska får exempelvis inte ta över, vilket det ofta tenderar att göra, inte minst när det pratas om exploateringsgrad, byggkostnader och så vidare. Andra frågor riskerar då att glömmas bort eller ställas åt sidan. Hållbarhet innebär att vi tar hänsyn till ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter och inte låter vågskålen tippa över åt det ena eller andra hållet. Alla aspekter måste samverka, kort och gott, annars har vi inte gjort läxan och därmed inte heller uppnått det hållbara samhället.

Fem tips **på inslag i miljön som bidrar till** **trivsel och därmed upplevd trygghet**

- Anlägg dagvattendammar, regndiken eller andra öppna diken
- Behåll och utveckla samt skapa kvalitativa grönområden
- Anlägg stigar, parkvägar och stråk längs vatten för att främja folkliv och rörelse
- Plantera gärna fruktträd på allmän plats
- Träd ger även skugga, binder koldioxid samt fångar upp nederbörd och dagvatten

Analys och slutsats

Det vi kan konstatera är att begreppet trygghet är komplext och svårt att definiera. Vi är alla olika och vi upplever saker och ting på olika sätt. Det som upplevs som otryggt för en del upplevs inte på det sättet av andra. Därför behöver människor involveras i samband med planering och byggande. Hyresgästföreningen anser att medborgardialog är viktig. Då får boende möjlighet att bidra med viktiga kunskaper. Det är trots allt de som är experterna när det handlar om att bo men också vistas i det offentliga rummet.

Det ställer krav på kommuner, bostadsbolag och andra samhällsaktörer. Hyresgästföreningen är en av dessa samhällsaktörer. Det behövs en samverkan mellan oss för att nå framgång.

Vi behöver vara medvetna och tänka hur vi på bästa sätt planerar och bygger våra städer för att förebygga känslan av otrygghet. Det finns mycket att göra för att det offentliga rummet ska upplevas som trivsamt och tryggt. Det måste finnas ytor för lek, spontana möten, rörelse men också rekreation.

Gröna ytor och inslag av vatten är också viktiga för att skapa trivsel i ett område. Ytorna bidrar samtidigt till att växt- och djurlivet gynnas. Vi människor behöver ha ytor att vistas och röra oss på. Då vill vi vara där. Ju fler som vistas på en plats och därmed bidrar till folkliv, desto större chans att den upplevs som trygg.

Byggnaders utformning och hur kvarter är utformade spelar också roll. Det är viktigt att belysa byggnader på ett bra sätt och att i gatuhörn eller -korsningar runda eller kapa av hörnen på byggnader för att förbättra sikten. Kvarteren bör inte vara för stora. Då blir det svårt att se vad som sker längre fram. Det kan bidra till otrygghet.

Bottenvåningar bör också innehålla verksamhetslokaler. Det bidrar till att kvarteren får en blandning av boende och service. Det bidrar till folkliv och därmed också upplevd trygghet.

Rapporten ger några tips och idéer men även en någorlunda klar bild av vad vi alla kan göra, både i stort och i smått, för att bidra till att skapa trygga städer och bostadsområden. Experter finns, inom en rad olika

områden, och dessa måste samverka. Det går inte att var och en gör sin del för då tappar vi helheten. Glöm heller inte att involvera medborgare och boende i våra bostadsområden. Tillsammans kan vi göra mycket.

Rapportens fyra kapitel, med vardera fem tips, beskriver kortfattat vad som krävs för att skapa trygga och hållbara städer och boendemiljöer. Det är egentligen inte svårare än så. Svårigheten ligger snarare i att få alla oss medborgare och samhällsaktörer att få upp ögonen samt att agera och föra en dialog tillsammans. Nyttan med och samhällsvinsten av trygga städer och samhällen är enorma. De insatser som behövs, såväl stora som små, kostar, men det måste de få göra. På längre sikt betalar det sig – rejält.

Bilden på nästa sida sammanfattar kapitlen och tipsen och visar hur Hyresgästföreningen ser på trygg stadsplanering. Det handlar om hur vi kan utforma den offentliga miljön – det vill säga ”livet mellan husen” – och hur vi tryggt ska kunna röra oss till och från hemmet till arbete, studier, kollektivtrafik och service. Se bilden som en verktygslåda eller idébank – och låt den inspirera er.

Bilden av trygg stadsplanering, enligt Hyresgästföreningen

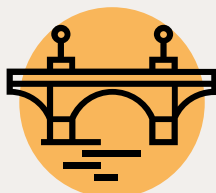
Vinklade/rundade
hörn på byggnader

Rätt belysning –
på rätt plats

Övervakning bara efter
uttryckligt behov och
tydligt syfte

Välskötta samt
vackra byggnader
och miljöer

Trygg
stadsplanering

Överblickbara miljöer
och orienterbarhet

Välfungerande
och kvalitativa
grönområden

Inslag i offentliga
rummet vilka kan nyttjas
till mycket

Trevliga och
välbelysta fasader

Dagvattendammar
och öppna diken

Platser vilka lockar
till spontana möten
och aktiviteter

Källförteckning

Alingsås kommun (2010), Trygghet och ljus - Principer och metoder för att med ljussättning stärka tryggheten i stadsmiljöer. Med jämställdhetsperspektiv som en utgångspunkt

Björn Sundin (2017), Samhällsbygge pågår

Boverket (2010), Plats för trygghet – Inspiration för stadsutveckling.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsplanering/bostadsmarknaden/indikatorer-for-bostadsbyggande/>

Brottsförebyggande rådet - BRÅ (2017), Nationell trygghetsrapport

Göteborgs stad, Socialt hållbar stadsutveckling (S2020)

Huddinge kommun, Handbok för tryggare stadsmiljöer

Hyresgästföreningen (2017), Förvaltningsenkät

Hyresgästföreningen (2018), Medlemsenkät – trygghet i bostadsområden

Hyresgästföreningen (2018), Bostadspolitisk vägvisare

Linköpings Universitet (2009), <http://www.ep.liu.se/ea/is/2009/011/trygghetsprinciper.asp>

Placemaking Chicago <http://www.placemakingchicago.com/about/index.asp>

Polismyndigheten i Stockholms län (2005), Bo Tryggt 05 – Handbok för brottsförebyggande och trygghetsskapande i bostäder och bostadsområden

Stefan Fölster (2017), Den inkluderande staden – Stadsutveckling i kommuners gränstrakter med exemplet Järva Storstad

Umeå kommun (2014), Ett rent och tryggt Umeå – åtgärdsprogram för Umeå kommuns utomhusmiljöer

Bilaga

Frågeformulär enkät – Trygghet i bostadsområden

A: Bakgrundsfrågor

A1. Vilket kön identifierar du dig med?

Kvinnor	☐
Man	☐
Inget av dem/Vill inte svara	☐

A2. Hur gammal är du?

<26 år	27-39 år	40-55 år	56-70 år	>70 år	Vill inte svara
☐	☐	☐	☐	☐	☐

B: Trygghet i närområdet

B1. Nedan följer ett antal funktioner, platser och inslag i stadsdelen/området. Vi vill att du tar ställning till hur viktiga dessa är för att skapa miljöer i vilka du kan känna dig trygg. Svara på en skala från 1-7, där 1 motsvarar inte alls viktig och 7 motsvarar mycket viktig.

Hur viktiga tycker du att följande inslag och platser är för att ditt bostadsområde ska kännas tryggt?

	Inte alls viktigt 1	2	3	4	5	6	Mycket viktigt 7	Ingen uppfattning
Lekplats (även för äldre barn/ungdomar samt vuxna)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Platser utomhus för spontanitet och möten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Platser utomhus för motion och fritid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gemensamma lokaler för möten, fest och övriga aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Grönytor (träd, buskar, dungar, gräsytor)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vattenområden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Offentlig och privat service (skola, vårdcentral, affärer etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Belysning (på byggnader och fasader, i trapphus, länga vägar etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gång- och cykelvägar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Parkeringsytor (inkl. garage, mark- och gatuparkering)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Byggnadernas placering i området	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Byggnadernas utformning och utseende	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närhet till hållplats/station för kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vägen mellan hemmet och hållplats/station för kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kan vi utforma och bygga den trygga staden?

Svaret är ja, men det kräver sitt arbete, med engagemang från många av oss. Tillsammans kan vi skapa attraktiva städer, med platser som lockar till lek, rekreation och möten av olika slag. Det bidrar till folkliv och rörelse vilket i sin tur leder till större upplevd trygghet.

För att nå framgång så måste vi lyssna på varandra – såväl samhällsaktörer som boende – och hjälpas åt. Genom att "höra efter före" och samtidigt vara ödmjuka inför de framtidsutmaningar vi står inför så kan vi göra stor skillnad.

Hyresgästföreningen är självklart med i arbetet med att skapa den trygga och långsiktigt hållbara staden!

Hyresgästföreningen

hyresgastforeningen.se